

Mladi, religija, Crkva

Promjene u izražavanju religioznosti i crkvenosti kod mladih danas

BLAŽENKA S. VALENTINA MANDARIĆ*

• <https://doi.org/10.31823/d.29.4.6> •

UDK: 272-48-053.6*316.346 • Pregledni članak

Primljeno: 18. siječnja 2021. • Prihvaćeno: 20. prosinca 2021.

Sažetak: Zbog dubokih i stalnih društvenih promjena mijenja se percepcija mladih, njihova odnosa prema religiji i Crkvi. U prvom poglavlju tematizira se novo poimanje mladih i njihova integracija u svijet odraslih. Današnji mladi razlikuju se od svojih prethodnika s obzirom na očekivanja i vrijednosna usmjerenja. U drugom poglavlju analizira se društveni konteksti, utjecaj društvenih promjena na status mladih u društvu. U trećem poglavlju, na temelju socioreligijskih istraživanja, analizira se odnos mladih i religije. Naznačene su temeljne tendencije, tipologija i obilježja drukčijega religioznoga identiteta koji se oblikuje među mladima. U četvrtom poglavlju tematizira se problem porasta broja mladih koji se udaljavaju od Crkve, uzroci distanciranja i slaboga angažiranja u župnoj zajednici. U zadnjem, četvrtom poglavlju naznačena su obilježja pastoralna mladih kao odgovor na aktualne probleme s kojima se mladi u Crkvi suočavaju.

Ključne riječi: mladi, životni stilovi, kultura mladih, vrjednote, religija, Crkva, pastoral mladih.

Uvod

»Mladi su budućnost društva i Crkve!« Tu rečenicu često možemo čuti u prigodnim govorima i propovijedima, a rado se njom koriste društveni i crkveni autoriteti. Tvrđnju najčešće razumijemo kao uvažavanje mladih i njihovo priznanje. Ali isticanjem da su mladi »budućnost« u nekom

* Prof. dr. sc. Blaženka s. Valentina Mandarić, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška ulica 38, p. p. 432, 10 000 Zagreb, Hrvatska, mandaric.blazenka@gmail.com

smislu ih se isključuje iz sadašnjosti jer oni trebaju već sada budućnost koja će dati smisao njihovoj sadašnjosti.¹

Danas nije lako govoriti o mladima (još je teže razgovarati s njima), a osobito to nije lako starijima. Odrasli teško mogu zahvatiti složenost svijeta mladih i razumjeti ga. To uspijeva samo onim odraslima koji se s njima godinama druže i gaje prema njima istinsku empatiju i simpatiju. J. L. Moral smatra da onaj tko želi razumjeti mlade mora biti na njihovoj strani i suosjećati s njima (*patire cum*). S takvim stavom može se razumjeti i tumačiti život današnjih mladih.² Ako želimo znati tko su mladi, moramo s njima razgovarati, pitati ih, dati im riječ, slušati ih.³ Da bismo mogli upoznati mlade, J. L. Moral smatra da je nužno napraviti prijelaz *od* »govora o mladima« na »razgovor s mladima«. ⁴ Svaka rasprava o mladima svojevrsna je autorefleksija društva jer oni su ogledalo društva i detektori društvenih promjena. To vrijedi i kad je u pitanju Crkva. Mladi sve manje razumiju društvo i Crkvu. Standardizirani odgovori, opća mjesta i stereotipi, metafizički pesimizam i negiranje kulture mladih dovodi do toga da mlade promatramo kao izgubljenu generaciju, upozorava A. Castegnaro. »Čak se i u Crkvi na mlade počinje gledati kao na izgubljenu generaciju (...) izgubljenu s moralnoga i vjerničkoga gledišta.«⁵ Društveni kontekst proživljava duboke društvene, ekonomske, političke i religijske preobrazbe. Dosadašnji interpretacijski ključ za tumačenje stvarnosti nije više učinkovit. Pred našim očima rađa se novi oblik *biti* i živjeti u svijetu – *nova individua* – čije lice i naličje najbolje uprizoruju mladi.⁶ Tu novu stvarnost često zahvaćamo samo površno, dok nam dubina ostaje nedostižna.

Današnjim mladima odrasli prigovaraju da nemaju čvrsta vrijednosna uporišta, da nisu religiozni i da se udaljavaju od Crkve. Takav pristup, smatra J. L. Moral, stvara površnu i stereotipnu sliku o mladima. Kada je riječ o vjeri mladih, valja

¹ Usp. A. MATTEO, *La prima generazione incredula. Il difficile rapporto tra i giovani e la fede*. Prefazione di Enzo Bianchi, Soveria Mannelli, 2017., VIII.

² J. L. MORAL, *La pastorale con i giovani i per giovani. Ricerca e costruzione di sé: dalla catechesi alla pastorale giovanile*. Dostupno na: <http://www.pgfaenza.org/fileallegati/sinodo/Moral.pdf> (12. 12. 2020.).

³ Jedan od ključnih pojmova u *Instrumentum laboris* upravo je glagol *slušati*, peto poglavlje prvoga dijela dokumenta naslovljeno je *U osluškivanju mladih*. SINODO DEI VESCOVI XV ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA, I giovani, la fede e il discernimento vocazionale, *Instrumentum laboris*, Città del Vaticano, 2018., br. 59–64. (= IL); U. GALIMBERTI, *La parola ai giovani. Dialogo con la generazione del nichilismo attivo*, Milano, 2018.

⁴ Usp. J. L. MORAL, *Pastorale giovanile. Sfide cruciale per la prassi cristiana*, Roma, 2018., 14.

⁵ A. CASTEGNARO, G. dal PIAZ, E. BIEMMI, *Fuori di recinto. Giovani, fede, chiesa: un sguardo diverso*, Milano 2013., 17.

⁶ Usp. J. L. MORAL, *Pastorale giovanile. Sfide cruciali per la prassi cristiana*, Torino, 2018., 18.

uočiti da se njihova religioznost u nekim segmentima razlikuje od odraslih. Možda mladi upozoravaju na potrebu redefiniranja tradicionalnoga modela življenja vjere.⁷ Udaljavanje mladih od Crkve ne možemo ignorirati, ali je važno uočiti uzroke udaljavanja. Nije dovoljno svu odgovornost prebaciti na sekularizaciju i posljedice nekadašnjega društvenoga sustava. Isto tako ne bi trebalo olako tvrditi za mlade koji su se udaljili od Crkve da su se udaljili i od Boga. Distanciranje od Crkve nije uvijek istovjetno s odbacivanjem religioznosti i duhovnosti. U mladima je Crkva oduvijek prepoznavala priliku za vlastito pomlađivanje. Da bi taj odnos bio plodonosan i za Crkvu generativan, ona mora promicati duhovno, pastoralno i misio-narsko obraćenje.⁸ Kako ističe papa Franjo u *Christus vivit*, mladi imaju veliku sposobnost »stvaranja nečeg novog, sposobnost traženja i zahtijevanja dosljednosti i svjedočenja, sposobnost vraćanja svojim snovima i sposobnost poticanja novih ideja«⁹. Mladi u župnu zajednicu unose mladenačku dimenziju – oni su »proljeće Crkve«.¹⁰

1. Tko su mladi danas?

Koga danas možemo smatrati mladim? Tko su stvarni mladi u današnjem društvu i u Crkvi? Važno je odgovoriti na ta pitanja jer se poimanje mladih/mladosti u posljednjim desetljećima uvelike izmijenilo, ali ni danas nema *jedinstvene slike* o mladima. Do 80-ih godina 20. stoljeća, iz sociološke perspektive, mladima su se smatrali oni između 18. i 25. godine.¹¹ Novija istraživanja sve više produžuju životni luk koji obuhvaća vrijeme mladosti. U klasičnim priručnicima nalazili smo podfaze: predadolescenciju (9/10 – 13/14), adolescenciju (14/15 – 18/19) i mladost (18/19 – 24/25)¹². Danas u literaturi susrećemo drukčiju podjelu. Veliki poznavatelj adolescenata i mladih J. J. Arnett donosi trodijelnu podjelu, kao posljedicu brojnih promjena u društvu koje se reflektiraju na mlade. On razlikuje adolescente (15 do 19 godina), predodrasle (od 20 do 29 godina) i odrasle mlade (od 30 do

⁷ Isto.

⁸ PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELLA NUOVA EVANGELIZZAZIONE, *Direttorio per la catechesi*, Città del Vaticano, 2020., br. 244 (= DC).

⁹ FRANJO, *Christus vivit. Krist živi. Posinodska apostolska pobudnica svetog oca Franje mladima i cijelome Božjem narodu*, Zagreb, 2019., br. 100. (= ChV).

¹⁰ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, »Da vaša radost bude potpuna« Iv 15,11 Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima, Zagreb, 2018., br. 59.

¹¹ J. FRIEDRICH, Giovanile, u: W. ARNOLD, H. EYSENCK, R. MEIL (ur.), *Dizionario di psicologia*, Milano, 1986., 470.

¹² S. I. GREENSPAN, G. H. POLOCK, *Adolescenza* (org. The Course of Life IV: Adolecence), Roma, 1997.; A. PALMONARI, *Psicologia dell'adolescenza*, Bologna, 2011.

34 godine).¹³ Zanimljivo je primijetiti da radni sinodalni dokument *Instrumentum laboris* pod pojmom *mladi* podrazumijeva osobe između 16 i 29 godina¹⁴. Novi *Direktorij za katehezu* pod pojmom *mladost* misli na predadolescente, adolescente, mlade i odrasle mlade.¹⁵ Sve su zastupljeniji autori koji dovode u pitanje uporabu pojma *mladost* (*mladež, omladina*). Među njima je i papa Franjo. On problematizira dosadašnje viđenje i interpretiranje stvarnosti pod kojom podrazumijevamo *mladost*. Naime on smatra da ne postoji *mladost*, nego postoje konkretne mlade osobe, njihove povijesti, lica, pogledi i iluzije, a *mladost* je društveni »konstrukt«¹⁶. Pojam *produžena mladost* također je novijega datuma jer mladi sve kasnije napuštaju roditeljsku kuću, profesionalno se osposobljavaju, pronalaze stabilno radno mjesto, rješavaju stambeno pitanje, zasnivaju brak i preuzimaju roditeljsku odgovornost.¹⁷

1.1. GENERACIJA KOJOJ SE NE ŽURI ODRASTI

K. Mannheim važno je ime za sve one koji se bave fenomenom »novih generacija mladih« u vremenu dubokih društvenih i kulturnih promjena.¹⁸ On generaciju definira kao »pojedince koji odrastaju u isto vrijeme, u prvim godinama formacije doživljavaju (eksperimentiraju) iste dominantne utjecaje koji dolaze iz intelektualnog, socijalnog i političkog aktualnog okvira. Oni čine generaciju, oni su suvremenici jer su subjekti zajedničkih utjecaja«¹⁹. K. Mannheim postavlja dva važna pitanja: Što se u društvu podrazumijeva pod pojmom *mladi*? Na koji način mladi mogu doprinijeti društvu (društvenom životu)? A mi bismo mogli nadodati pitanje: Kako mladi mogu doprinijeti životu Crkve? K. Mannheim smatra da su mladi »latentni resursi koje svako društvo ima na raspolaganju, i o njihovoj mobilizaciji ovisi vitalnost društva«²⁰. Mladi su »čimbenik revitalizacije« društva. Ali u isto

¹³ Usp. J. J. ARNETT, *Emerging adulthood. The winding road from the late teens through the twenties*, Oxford, 2015.; ISTI, *The winding road from the late teens through the twenties. Emerging Adulthood*, Oxford, 2015.

¹⁴ IL, br. 6. Sličnu podjelu nalazimo i kod J. L. Morala: mladi od 15 do 24 godine; mladi odrasli (od 25 do 29 godina) i odrasli mladi (od 30 do 34 godine), a u nekim istraživanjima mladost se produžuje i do 39. godine.

¹⁵ DC, br. 256.

¹⁶ *Incontro del Papa con i giovani. Riunione pre-sinodale dei giovani*, 19 marzo 2018., Dostupno na: http://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/march/documents/papa-francesco_20180319_visita-pcimme.html (12. 12. 2020.), br. 2. Na istom tragu je J. L. Moral koji o pojmovnim poteškoćama i dvojabama piše u novoj knjizi *Pastorale giovanile*, 14.

¹⁷ U Republici Hrvatskoj mladi napuštaju roditeljski dom u prosjeku s 31,9 godina.

¹⁸ K. MANNHEIM, *Gioveni e generazione*, Milano, 2019. Knjigu je uredio M. MERICO. Ona donosi prijevod dvaju eseja Karla Mannheima: *Il problema della generazione* i *Il Problema della gioventù*.

¹⁹ *Isto*, 17.

²⁰ *Isto*, 28.

vrijeme mladi u društvu mogu biti *autsajderi* u pravom smislu riječi.²¹ U današnjem tehnološkom društvu granica među generacijama sve je manje vidljiva.²² Analitičari fenomena *generacije* problematiziraju kontekst u kojem se događa diskontinuitet među generacijama. Neki uzimaju događaj od 11. rujna 2001. koji je na neki način doprinio stvaranju *globalne generacije* koja je rođena iz *kolektivne traume* (rušenje *Twin Towersa* u New Yorku). U prošlosti je tijek jedne generacije bio duži, dok je u današnjem tehnološkom društvu ubrzaniji i kratkotrajniji.²³ Današnje mlade generacije žive svakodnevicu između *online* i *offline*, imaju oblikovanu »web forma mentis«²⁴. Nekada se više govorilo o supkulturi mladih,²⁵ a danas se više govori o generacijama.²⁶ Umjesto nekadašnjega sukoba generacija, danas se upozorava na problem međugeneracijskih odnosa u smislu međusobnoga otuđenja. Na Sinodi o mladima raspravljalo se o važnosti međugeneracijskoga dijaloga.²⁷

1.2. ŽIVOTNI STILOVI DANAŠNJIH MLADIH

Ono što mlade čini originalnima jest njihov životni stil.²⁸ Brojni su životni stilovi koji obilježavaju svakodnevicu mladih. F. Capeci smatra da životni stil današnjih mladih obilježava: društvenost, transparentnost, neposrednost, sloboda i iskustvo.²⁹ Kada je riječ o razvoju životnih perspektiva za mlade, program *Pozitivni razvoj mladih* – poznatiji pod skraćenicom 5C (*Five Cs of PYD – Positive Youth Development*) – navodi kompetencije, povjerenje, povezanost, poštovanje/odgovornost, brigu/suosjećanje.³⁰

²¹ Isto.

²² P. DONATI, I. COLOZZI (ur.), *Giovani e generazione, Quando si cresce in una società eticamente neutra*, Il Mulino, Bologna, 1997., citirano prema K. MANNHEIM, *Gioveni e generazione*, 34.

²³ K. MANNHEIM, *Gioveni e generazione*, 28.

²⁴ F. CAPECI, #*Generazione 2.0. Chi sono, cosa vogliono, come dialogara con loro*, Milano, 2014., 89–128.

²⁵ C. YOUNG, *Tribù urbane. Un secolo di mode e cultura giovanile*, Bologna, 2016.

²⁶ Generacija X (1965. – 1979.), Generacija Y (Milenijalci, 1980. – 1995.), Digitalians ili Touch generation, Generacija Me, Generacija Z (1995. – 2010.), iGeneracija (1995. – 2012.), Generacija NEET (Not n Education, Employment or Traing).

²⁷ IL, br. 14.

²⁸ »Stil je jezik, filozofija, identitet. Reakcija, provokacija, pobuna, izričaj. Kontrakultura, podkultura i socio-politički, smion i moćan utjecaj«. (Shirly Manson, Garbage). O životnim stilovima devedesetih vidi u: I. TOMIĆ-KOLUDROVIĆ, A. LEBURIĆ, *Skeptična generacija*, Zagreb, 2001., 18–73.

²⁹ F. CAPECI, #*Generazione 2.0*, 88–128.

³⁰ P. BIGNARDI, E. MARTA, S. ALFIERI, *Adolescenti di valore. Indagine Generazione Z 2017–2018*, Milano, 2019., 15–20.

Tko utječe na ponašanje, kulturu i životne stilove mladih generacija? Razlikuju li se sadašnje generacije od onih prije pet ili šest desetljeća? Nekada su za mlade bile važne i utjecajne osobe iz područja religije, sporta, glazbe, filma, politike, kulture. Tu su nalazili svoje idole s kojima su se poistovjećivali i usvajali njihove životne filozofije.³¹ Za razliku od prethodnih desetljeća, danas su utjecajni *blogeri/ce*, *influenceri* koji svakodnevno nude sadržaje i savjete iz područja mode, ljepote, zdravlja, glazbe, slobodnoga vremena. Njihov je broj u stalnom porastu, a posao kojim se bave unosan je i dobro plaćen. Uz *blogere*, sve su utjecajniji i *youtuberi*.³² Među popularnim *youtuberima* ima i djece koja svakodnevno milijune svojih vršnjaka drže pred ekranima.

1.3. OČEKIVANJA OD MLADIH

Kad razmišljamo o odnosu mladih i društva ili mladih i Crkve, spontano nam se nameću pitanja: Što mladi mogu očekivati od obitelji, Crkve i društva? Što mladi mogu ponuditi društvu i Crkvi? Odnos mladih i društva, ali i drugih relevantnih institucija, među koje spada i Crkva, treba sagledavati pod vidom uzajamnosti.

Današnjim roditeljima najvažnija je briga kako djeci olakšati život, kako im osigurati bolju i sigurniju budućnost. Potrebe djece i mladih u središtu su pozornosti, a njihove se obveze i dužnosti zanemaruju ili se barem dovoljno ne ističu. Za razliku od danas, nekadašnji odgojni modeli nisu se toliko bavili psihološkim potrebama djece i mladih. U današnjim pak *liberalnim (laissez-faire) društvima* poremećena je ravnoteža između pojedinca i društva. Sve je usmjereno na pojedinca, na njegova prava i potrebe. Očekivanja društva od mladih gotovo se zanemaruju. Iako postoji svojevrсни društveni konsenzus o važnosti mladih u društvu, njihov status razlikuje se od zemlje do zemlje. Svako društvo ima na raspolaganju potencijal mladosti o kojemu ovisi na koji će način regulirati *iskoristivost* koju mladi nude.

Mladi su motivirani za djelovanje, samo ih treba mobilizirati. Spremnost i zauzetost mladih u služenju onima koji su u potrebi imali smo prilike vidjeti prošle godine za vrijeme pandemije i potresa u Zagrebu. Tomu svjedočimo i ovih dana na potresom razorenim područjima Siska, Petrinje, Gline i okolnih mjesta. Među volonterima najbrojniji su mladi. Zato je u pastoralu važno prepoznati dragocjeni potencijal mladih, znati ga usmjeriti kako bi postao pastoralno značajan i djelatan. Možemo li reći da su mladi u našoj Crkvi prepoznati kao važan čimbenik revitalizacije? Koji su

³¹ O temi supkulture mladih vidi: C. YOUNG, *Tribù urbane*.

³² Youtuberi (*Very Influential People – VIP2.0*) su mladi koji se igraju na mreži i neprestano objavljuju vlastite filmske uratke na *YouTubeu*. Riječ je o djevojkama i mladićima koji su se svojom kreativnošću nametnuli u javnom medijskom prostoru. Milijuni ih prate, slušaju njihove savjete i usvajaju njihove životne navike.

to resursi koje mladi posjeduju, a u Crkvi i župnoj zajednici mogu pokrenuti nešto novo – biti novi početak? Razmišljajući i tražeći odgovor na ta i slična pitanja, suočavamo se s činjenicom da su nam mladi ponekad poput zakopanoga blaga ili pak nelagodnoga tereta s kojim ne znamo što bismo. Mladi se pak suočavaju s brojnim nedosljednostima u ponašanjima i stavovima odraslih; svakodnevno zamjećuju kaos koji vlada u javnom životu, u društvu, u kulturi, u politici, u gospodarstvu, u medijima. Vrlo često slušaju lažna obećanja i prazne riječi odraslih. Zbog takvih nedosljednosti u društvu (kao i u Crkvi) mladi se često osjećaju *autsajderima*.

1.4. KRIZA ODRASLOSTI ILI ZAŠTO MLADI NE ŽELE ODRASTI

Nekada se zrelost poklapala sa životnom dobi. Danas nije tako. Iskustva koja su se nekada povezivala s odraslošću i zrelošću djeca danas mnogo ranije doživljavaju (neželjene trudnoće, konzumiranje alkohola, iskustva ovisnosti o kocki i igrama, delikvenciji ...). Mladima je uvijek bio prvotni cilj odrasti i postati zrela osoba. Današnji mladi pak kao da ne žele odrasti jer vide da su se odrasli »umorili biti ono što jesu«³³ i da, u nekom smislu, pretendiraju zauzeti njihovo mjesto. U današnjoj kulturi životni stilovi mladih i odraslih više se ne razlikuju. »Odrasli nisu zainteresirani prenijeti temeljne vrjednote mladim generacijama jer ih doživljavaju više kao suparnike nego potencijalne saveznike.«³⁴

Današnji čovjek ne želi ostarjeti; ne želi pobolijevati i ne želi umrijeti – želi biti besmrtn. O krizi odraslosti na sustavan i zanimljiv način promišlja A. Matteo u knjizi *Svi mladi, nitko mlad (Tutti giovani, nessun giovane)*. »Gdje su svi mladi, nema više mjesta za istinske mlade«³⁵, zaključuje Matteo. A C. Lafontaine ističe kako ulazimo u stanje postmortalnosti. Prema spomenutoj autorici, pojam *postmortalan* odnosi se na uporno nastojanje da se zahvaljujući znanosti i tehnologiji pobijedi smrt; da se život živi bez starenja i da se beskonačno produži.³⁶ *Ostati mlad* zapovijed je svih zapovijedi. Smisao ljudskoga razvoja nije više zrelost, nego vječna mladost. Zbog toga su odrasli okrenuti sebi, bave se sobom, troše novac, vrijeme i energiju na ljepotu i mladost. Spomenuta tendencija istinski je izazov za sve one koji odgajaju mlade. Mladima treba pomoći da čim prije prihvate temeljne zakonitosti ljudskoga

³³ J. L. MORAL, *Pastorale giovanile*, 331.

³⁴ IL, br. 14.

³⁵ A. MATTEO, *Tutti giovani, nessun giovane. Le attese disattese della prima generazione incredula*, Milano, 2018.

³⁶ C. LAFONTAINE, *Il sogno dell'eternità. La società postmortale. Morte, individuo e legame sociale nell'epoca delle tecnoscienze*, Milano, 2008., 19. Citirano prema: A. MATTEO, *Tutti giovani, nessun giovane*, 103.

života: rađanje, rast i sazrijevanje, obolijevanje, starenje i umiranje,³⁷ a u vjerničkoj perspektivi i konačno ispunjenje i smisao ljudskoga života.

1.5. VRIJEDNOSNA USMJERENJA MLADIH

U svakom društvu vrjednote su aktualna tema, osobito ako ih se povezuje sa svijetom mladih, s njihovim stavovima, ponašanjima, životnim vizijama i projektima. Zašto je važno baviti se vrjednotama ili vrijednosnim usmjerenjima mladih? Zato što vrjednote »upravljaju individualna i kolektivna ponašanja, usmjeravaju njihove izbore i odluke i što prijelaz od vrjednota na stavove i mišljenja nije uvijek linearan«³⁸. Brojne su definicije vrjednota. Za S. H. Schwartza »vrjednote su poželjni objekti koji motiviraju akcije, kriteriji na temelju kojih se utvrđuje, neovisno o specifičnim kontekstima, što je dobro, a što je loše«³⁹. Mogli bismo reći da su vrjednote pokretači ljudske volje, ali i čežnje. Sa sociološkoga gledišta vrjednote su ono što svjesno ili nesvjesno usmjerava ljudsko mišljenje i djelovanje, legitimirajući ga *a priori* ili prosuđujući ga *a posteriori*.⁴⁰ Usvajanje vrjednota i usvajanje stabilnoga vrijednosnoga sustava pripadaju temeljnim razvojnim zadaćama mladenaštva, na čijim se temeljima kasnije nadograđuje vlastita životna filozofija.⁴¹

Među odraslima vlada mišljenje da su današnji mladi lišeni etičkih uporišta i da su skloni permisivnosti. Neka istraživanja potvrđuju da su mladi »etički neutralni«, nespremni i nesposobni tumačiti vlastito iskustvo i orijentirati se na temelju kriterija dobro-zlo; točno-netočno; pozitivno-negativno.⁴² Mladi se distanciraju od tradicionalnih i društvenih vrjednota i samostalno izgrađuju vlastiti etički kodeks. Među vrijednosnim usmjerenjima mladih mogli bismo istaknuti autentičnost, ostvarenje/samoostvarenje, značenjska iskustva, integritet, boljitak za sebe i druge,

³⁷ A. MATTEO, *Tutti giovani, nessun giovane*, 180.

³⁸ S. ALFIERI, P. BIGNARDI, E. MARTA (ur.), *Adolescenti di valore. Indagine Generazione Z 2017–2018*, Milano 2019., 22.

³⁹ S. H. Schwartz na temelju istraživanja koja je proveo u više od 60 zemalja izdvojio je 10 vrjednota: moć, postignuće (uspjeh), hedonizam, poticaj, nezavisnost, univerzalizam, tradicija, konformizam i sigurnost koje su u međusobnoj interakciji, a neke su međusobno kompatibilne ili pak kontradiktorne. Schwartz deset vrjednota reducira ili im pridodaje četiri nadstrukture pridružujući svakom području pripadajuće vrjednote. To su: otvorenost za promjene, autopromocija, čuvanje i auto-transcendencija.

⁴⁰ Usp. R. GRASSI, *Gioveni, religione e vita quotidiana. Un'indagine dell'Istituto IARD per il Centro di Orientamento Pastorale*, Bologna, 2006., 87.

⁴¹ Usp. B. V. MANDARIĆ, R. RAZUM, D. BARIĆ, *Religioznost zagrebačkih adolescenata*, Zagreb, 2019., 43.

⁴² F. GARELLI, *L'odierna crisi dell'educazione*, u: C. BISSOLI, C. PASTORE, *Fare pastorale giovanile oggi, In memoria di Ricardo Tonelli*, Roma, 2014., 132.

afektivnost, užitak, eksperimentiranje...⁴³ Iako se na prvi pogled čini da u stavovima mladih prevladava subjektivizam, ipak se ne može tvrditi da su njihove vrjednote lišene etičnosti i sadržaja. Oni se nerijetko zalažu za slobodu pojedinca da sam izabere koje vrjednote želi ugraditi u svoj životni projekt.

2. Životni kontekst mladih

Obilježja i dinamičnost digitalne kulture snažno se odražavaju u životu mladih. Kulturne i društvene promjene pogađaju svijet mladih.⁴⁴ *Instrumentum laboris* Synode o mladima donosi najvažnije antropološke i kulturne izazove s kojima se susreću mladi i oni koji rade s mladima. Među izazovima navodi: 1) tijelo, afektivnost i seksualnost; 2) nova paradigma znanja i traženje istine; 3) antropološke posljedice digitalnoga svijeta; 4) razočaranje u institucije i novi oblici sudjelovanja; 5) mnoštvo ponuda i kultura neodlučnosti; 6) onkraj sekularizacije.⁴⁵ Navedene promjene snažno utječu na stavove mladih, na njihovo poimanje svijeta i stvarnosti i na njihove međuljudske odnose.⁴⁶ U tom je vidu tehnološka kultura važan izazov za pastoral mladih. Prvi izazov jest nužnost poznavanja kulture mladih, njihova jezika, komunikacijskih kodova i virtualnih svjetova koje nastanjuju.

KULTURA MLADIH

Kako bi se izbjegla opasnost upadanja u banalnost i stereotipnost u analizi svijeta i kulture mladih, važno je imati prikladan interpretacijski ključ. J. L. Moral ističe važnost kontinuiranoga praćenja i uočavanja duboke antropološko-kulturalne preobrazbe o kojoj govori i II. vatikanski koncil u *Gaudium et spes* kad ističe važnost usklađivanja »ljudske i građanske kulture s kršćanskim odgojem«⁴⁷. *Gaudium et spes* upozorava da su »teolozi osim toga pozvani da uz poštovanje metoda i zahtjeva, koji su svojstveni teološkoj znanosti, stalno tragaju za prikladnijim načinom kako će priopćiti kršćanski nauk ljudima svojega vremena«⁴⁸. Netom rečeno upućuje na to da u analizi kulture mladih treba polaziti od njihova životnoga iskustva.

⁴³ *Isto*, 132.

⁴⁴ DC, br. 250.

⁴⁵ Usp. IL, br. 51–63.

⁴⁶ DC, br. 245.

⁴⁷ *Gaudium et spes*, br. 62. J. L. MORAL, *Pastorale giovanile; ISTI, Giovani senza fede? 1, Manuale di pronto soccorso per ricostruire con i giovani la fede e la religione*, Torino, 2007., 9–27.

⁴⁸ *Isto*.

Kao učinkovitu metodu za upoznavanje svijeta mladih J. L. Moral nudi metodu kulturne analize⁴⁹ koja se koristi dostignućima humanističkih znanosti. Analiza mladih i njihove kulture uključuje *ponašanja, stavove, vrijednote, religiju, jezik, glazbu, modu* itd. Kad izostane cjeloviti i analitički pristup svijetu i kulturi mladih, nudimo im odgovore na pitanja koja nisu postavili.⁵⁰ To vrijedi i za sadržaje koje nudimo u pastoralu i katehezi mladih. U sagledavanju svijeta mladih važno je biti objektivan te ne uljepšavati ili izokretati stvarnost prema vlastitim željama i očekivanjima. J. L. Moral upozorava da o mladima ne možemo govoriti u statičkim kategorijama jer njihov je svijet obilježen različitošću i pluralnošću. On podsjeća na to kako se na početku 20. stoljeća moglo govoriti o »metafizici mladosti«, o metafori u kojoj su mladi budućnost i izvor novosti. U to vrijeme »mladost je bila središte u kojem se rađalo novo«, napisao je davne 1914. godine W. Benjamin u knjizi *Metafizika mladosti. Spisi 1910. – 1918*⁵¹. Stoljeće kasnije optimistična *metafizika mladosti* pretvorila se u sarkastičnu laž koja je zamijenjena »metafizičkim pesimizmom«⁵².

Problem nastaje kad se na vrijeme ne detektiraju i identificiraju promjene u društvu i kulturi i kada se u analizama i interpretacijama koristi starim shemama. A to je i razlog zbog kojega u promjenama koje mladi intenzivno žive odrasli ne vide nove izazove i mogućnosti, nego urušavanje struktura koje su desetljećima jamčile obiteljsku i društvenu stabilnost. Moramo se suočiti s »novim čovjekom« kojega već sada uprizoruju mladi.

3. Mladi i religija

U životu mladih važno mjesto zauzima religiozna dimenzija. Posljednjih nekoliko desetljeća provedena su brojna istraživanja o religioznosti mladih. Stoga ćemo istaknuti neka obilježja i aktualne tendencije na području religioznosti mladih. Novija europska istraživanja o religioznosti mladih upozoravaju na to da mladi koji se izjašnjavaju nereligioznima više nisu marginalna manjina, nego u mnogim europskim zemljama postaju većina. Riječ je o tihoj revoluciji koja polako mijenja panoramu našega zapadnoga društva.⁵³

⁴⁹ U temeljnom katehetskom talijanskom dokumentu *Il rinnovamento della catechesi* može se iščitati metoda ili model »integracije vjere i života«.

⁵⁰ J. L. MORAL, *Pastorale giovanile*, 7.

⁵¹ *Isto*, 17. Također vidi: L. PASSERINI, La giovinezza metafora del cambiamento sociale. Due dibattiti sui giovani nell'Italia fascista e negli Stati Uniti degli anni Cinquanta, u: G. LEVI, J. C. SCHMITT, *Storia dei giovani 2. L'età contemporanea*, 2000., 383–459., 451.

⁵² *Isto*, 17.

⁵³ L. PREZZI, Religione. Giovani increduli, u: *Settimana News*, 25. 9. 2019. Dostupno na: <https://francescomacri.wordpress.com/2019/09/26/religione-giovani-increduli/> (3. 9. 2020.).

3.1. ARELIGIOZNOST MEĐU MLADIMA U EUROPI

Neki autori pišu o »prvoj generaciji koja ne vjeruje« ili značajnoj promjeni u odnosu mladih i religioznih vrjednota.⁵⁴ Nevjerovanje i ravnodušnost za transcendentiju; gubljenje »gramatike o religiji«; distanciranje i udaljavanje od institucionalnoga religioznoga konteksta neka su od obilježja religioznosti današnjih mladih.⁵⁵ L. Prezzi smatra da nove generacije imaju »dručkiji« religiozni identitet, koji je teško definirati. Naime u svijesti su mnogih mladih Europljana vjera i religija na margini. Mladi koje u novijim socioreligijskim istraživanjima nazivaju *nones* (bez religije) postaju snažna »religija« na Zapadu.⁵⁶ Identitet *nereligioznih* (*nones*) teško je definirati jer pluta između ateizma, agnosticizma, indiferentizma i slobodnoga vjerovanja. Religijski sociolozi upozoravaju na fenomen *addio očevoj i djedovoj* religiji.⁵⁷ Prema nekim istraživanjima broj *nonesa* među mladima u stalnom je porastu.

Istraživanje o religioznosti adolescenata u gradu Zagrebu također potvrđuje porast broja onih koji se ne prepoznaju ni u jednoj religiji. Među ispitanicima njih 10,4 % izjasnilo se da ne pripada nijednoj religiji.⁵⁸ G. Cucheti među *nonesima* izdvaja tri dominantna tipa: sekularizirani (ateisti i agnostici), tranzitni i spiritualisti. Iako im vjerovanje i crkvene institucije nisu bliske, duboko u sebi osjećaju pitanja smisla.⁵⁹ F. Garelli analizirao je najnovija istraživanja religioznosti među mladima kako bi istražio *stanuje li* i dalje religija u životima mladih ljudi te zauzima li značajno mjesto ili je na margini njihovih osjećaja i očekivanja.⁶⁰ U svojoj analizi iznio je nekoliko zanimljivih opažanja, od kojih ćemo neke istaknuti.

⁵⁴ A. MATTEO, *La prima generazione incredula. Il difficile rapporto tra i giovani e la fede*, Soveria Mannelli, 2010.

⁵⁵ Usp. P. BIGNARDI, *Giovani e fede*, u: F. del PIZZO, P. INCORONATO (ur.), *Giovani e vita quotidiana. Il ruolo sociale della famiglia e della religione*, Milano, 2019., 73.

⁵⁶ G. CUCHET, *The rise of non-religion in the West. A silent revolution of the »noness«*, u: *Études*, rujun 2019., 79–92.; A. MATTEO, *La prima generazione incredula*, Rubettino, 2009.; F. GARELLI, *Piccoli atei crescono*, Mulino, 2016.; P. BIGNARDI, *Giovani e fede*, u: F. del PIZZO, P. INCORONATO (ur.), *Giovani e vita quotidiana. Il ruolo sociale della famiglia e della religione*, Milano, 2019., 74–75.

⁵⁷ L. PREZZI, *Religione*.

⁵⁸ B. V. MANDARIĆ, R. RAZUM, D. BARIĆ, *Religioznost zagrebačkih adolescenata*, Zagreb, 2019., 2018. Vidi također: V. ILIŠIN, D. BOUILLET, A. GVOZDANOVIĆ, D. POTOČNIK, *Mladi u vremenu krize*, Zagreb, 2013., 102.; V. ILIŠIN, F. RADIN (ur.), *Mladi uoči trećega milenija*, Zagreb, 2002., 82–124.

⁵⁹ Citrano prema L. PREZZI, *Religione*.

⁶⁰ F. GARELLI, *I giovani, il sacro e la fede*, u: L. BALDISSERI (ur.), *La condizione dei giovani oggi*, Atti del seminario internazionale di studio organizzato dalla Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi in preparazione alla XV Assemblea Generale Ordinaria (Città del Vaticano, 11–15 settembre 2017), 2018., 243–253.

3.2. MOGUĆI UZROCI PORASTA ARELIGIOZNOSTI KOD MLADIH PREMA FRANCU GARELLIJU

Prvo zapažanje odnosi se na obitelji. Kao što je bilo istaknuto i na Sinodi o obitelji, za obitelj koja je nekad bila »kolijevka« kršćanstva postoji opasnost da postane njegov grob. Nalazimo se, ističe F. Garelli, pred cunamijem sekularizma koji relativizira i niječe evanđeoski navještaj. Raste broj mladih koji se prepoznaju među ateistima, agnosticima i indiferentnima. Ateizam je posljedica sve agresivnije negacije Boga u suvremenom društvu. Pojavljuje se u nekoliko inačica: uvjereni i motivirani ateisti (snažan ili militantski ateizam); slabi ili praktični ateizam (oni koji jednostavno previše o tome ne razmišljaju); ateizam s antireligioznom i antiklerikalnom matricom. Uz uvjerene ateiste raste broj mladih koji za sebe kažu da nisu religiozni (ni protiv ni za, jednostavno žive bez Boga i bez vjere); to su takozvani *nones*⁶¹.

Među ateistima, agnosticima, osobito među onima koji su »bez Boga« i »bez religije«, raste broj onih koji prijanjaju uz određeno vjerovanje (*credo*) u okviru duhovnosti, na razini ideje o njegovanju vrjednota unutar imanentnoga obzora koji pruža životnu harmoniju, pomaže u suočavanju sa životnim lomovima, uspostavlja sklad s prirodom uzdižući život na razinu »sakralnosti«. ⁶² F. Garelli također ističe da u zapadnim zemljama i dalje postoji značajan broj mladih koji vjeruju u Boga, i to različitim intenzitetom, i da vjera ima važno mjesto u njihovu životu. Ipak, unutar te kategorije *mladih vjernika* ili *religioznih mladih* manjina su oni uvjereni i aktivni vjernici. U europskim društvima mnogi mladi zadržavaju kršćanski identitet zbog kulturnih, etičkih ili duhovnih motiva pronalazeći u tome određenu sigurnost i društvenu korist. Kod njih je vjera svojevrsna *memoria remota*. ⁶³ U današnjem društvu sveprisutniji je suživot vjernika, nevjernika i vjernika; nema sukoba, nego međusobno prihvaćanje i uvažavanje. To se događa, smatra F. Garelli, kad ateizama ili agnosticizama imaju ljudsko lice i religiozno vjerovanje dijaloški otvoreno. ⁶⁴ Na temelju analiza međunarodnih istraživanja religioznosti mladih, F. Garelli zaključuje kako je mnogo lakše prenijeti s generacije na generaciju »nevjerovanje« ili »slabo vjerovanje« nego angažirano religiozno usmjerenje. ⁶⁵ Upozorava da u mnogim zapadnim zemljama raste broj mladih koji odrastaju bez ikakve religiozne formacije – djeca nereligioznih obitelji. Njihova

⁶¹ To su mladi koji se ne identificiraju ni s jednim Bogom, ne pripadaju nijednoj religiji ili religioznoj tradiciji. Oni su takozvani slobodni mislioci kod kojih te teme ne zauzimaju bilo koje mjesto.

⁶² F. GARELLI, *I giovani, il sacro e la fede*, 247.

⁶³ *Isto*, 247.

⁶⁴ *Usp. isto*, 248.

⁶⁵ *Isto*, 249.

distanciranost od Boga jest »čimbenik od rođenja.«⁶⁶ Taj se fenomen zamjećuje i u Hrvatskoj.⁶⁷

Među mladima koji se izjašnjavaju »bez Boga« ili »bez religije« značajan je broj onih koji su prošli religioznu socijalizaciju u djetinjstvu i adolescenciji (pohađali vjeronauk i župnu katehezu, dolazili na misu u župu, bili uključeni u druge aktivnosti). Njihova vjera u vrijeme kršćanske inicijacije nije evoluirala od djetinje do odrasle i zrele vjere. Riječ je o mladim ateistima, agnosticima ili indiferentnima *ne po rođenju*. Spontano se nameće pitanje kako se to moglo dogoditi. Razloga je više: religiozna iskustva nisu ostavila značajnije tragove u njihovim životima; tijekom daljnega studija otkrili su neke druge životne vizije i vrijednosna usmjerenja; Crkvu su doživjeli rigidnom u nekim životnim područjima; potresaju ih skandali koji u zadnje vrijeme prate Crkvu; smatraju da je Crkva nesposobna ponuditi prihvatljiv, razumljiv i argumentiran govor o čovjeku, o prirodi, društvenom životu, o smislu ljudskoga života.⁶⁸

U analizama i zaključcima važno je ne zaboraviti da društvene okolnosti prije i danas nisu iste. C. Taylor poziva na oprez kada želimo uspoređivati dva razdoblja koja su međusobno potpuno oprječna. Svako životno razdoblje obilježeno je specifičnim moralnim, religioznim i duhovnim iskustvom. Jer jedno je imati i prakticirati vjeru u društvu u kojem je gotovo bilo nemoguće ne vjerovati u Boga, a drugo je biti vjernik u epohi ili kulturi u kojoj vjera – pa čak i za nepokolebljivoga vjernika – predstavlja samo jednu među mnogim opcijama.⁶⁹

4. Mladi i Crkva

U analizama odnosa mladih i vjere, mladih i Crkve, mnogi autori polaze od pape Franje koji neumorno upozorava na »epohalne promjene«⁷⁰. Najnoviji *Direktorij za katehezu* u opisu odnosa mladih i Crkve ističe tri tendencije: udaljavanje od Crkve, ravnodušnost prema Crkvi i nepovjerenje u Crkvu.⁷¹ A kao razloge ističe: nedostatak svjedočanstva i vjerodostojnosti kršćana, izostanak duhovne i moralne podrške u obitelji i u katehezi te beznačajnost kršćanskih zajednica.⁷² Na tom tragu

⁶⁶ *Isto*, 250.

⁶⁷ U porastu je broj roditelja koji kod upisa djeteta u prvi razred osnovne škole ne žele djetetu osigurati religiozni odgoj.

⁶⁸ Usp. F. GARELLI, *I giovani, il sacro e la fede*, 250.

⁶⁹ *Isto*, 252.

⁷⁰ FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja*, Zagreb, 2013., br. 105. (= EG).

⁷¹ DC, br. 251.

⁷² Usp. *isto*.

I. Raguž smatra kako danas problem teologije nije toliko u odnosu vjere i razuma koliko je u odnosu vjere i života.⁷³ Život današnjih mladih obilježen je nezainteresiranošću za religiju. Uzrok je u diskontinuitetu u lancu prenošenja vjere. Iako su i dalje značajni modeli i kanali prenošenja kršćanske vjere, zamjećuje se slabije uključivanje mladih u život i djelovanje Crkve.⁷⁴

4.1. SLIKA CRKVE U OČIMA MLADIH

Mladi se udaljavaju od Crkve, ne samo oni koji su daleko nego i oni koji su blizu, pa čak i oni koji imaju neku zadaću u Crkvi. Europsko istraživanje o vrjednotama također potvrđuje opadanje povjerenja u Crkvu kao instituciju.⁷⁵ Mnogi mladi ističu da je Crkva zastarjela institucija koja nije u stanju »pomladiti lice«. Drže da je Crkva zatvorena u sebe i da prestanto gubi kontakt sa stvarnošću.

S druge strane znademo da je Crkva oduvijek mladima posvećivala posebnu pozornost. To se očitovalo i na kraju II. vatikanskoga koncila kad je papa Pavo VI. 7. prosinca 1965. godine uputio pismo mladima. »Crkva na vas gleda s povjerenjem i ljubavlju (...) Vi ćete iz ruku vaših očeva preuzeti baklju i živjeti u svijetu u trenutku najvećih promjena u povijesti. Vi ćete, uzimajući najbolje od vaših roditelja i vaših učitelja, oblikovati društvo sutrašnjice: u njoj ćete se spasiti ili s njom propasti. Crkva ima ono što daje snagu i ljepotu mladima: sposobnost radovanja zbog onoga što počinje, dati se bez pridržaja, obnoviti se i ponovno krenuti u nova osvajanja. Gledajte je, u njoj ćete naći lice Kristovo, istinskog heroja, poniznog i mudrog, proroka istine i ljubavi, suputnika i prijatelja mladih.«⁷⁶ To je pismo višestruko značajno i nakon pedeset godina veoma aktualno. Papa je u njemu naznačio kakav bi trebao biti odnos mladih i Crkve. U polazištu je suodgovornost za prenošenje baklje vjere u svijetu koji doživljava duboke promjene. S jedne strane Crkva je dužna mladima zračiti lice Kristovo, a s druge strane mladi, osnaženi i vođeni Kristom, istinskim prijateljem mladih, dužni su oblikovati svijet koji će biti prožet kršćanskim vrjednotama. Pismo je u nekom smislu *lakmusov papir* za sve buduće odnose mladih i Crkve. Pismo je poziv samoj Crkvi da trajno propitkuje mogu li mlade generacije u njoj pronaći »lice Kristovo« i otklanjati sve ono što Kristovo lice zatamnjuje i tako prijeći mladima da ga prepoznaju, upoznaju i uzljube.

⁷³ I. RAGUŽ, *Razgovori s prijateljicama Etty – Rachel – Simone*, Đakovo, 2019., 47.

⁷⁴ B. V. MANDARIĆ, R. RAZUM, D. BARIĆ, *Religioznost zagrebačkih adolescenata*, 122.; V. ILIŠIN, D. BOUILLET, A. GVOZDANOVIĆ, D. POTOČNIK, *Mladi u vremenu krize*, 94.

⁷⁵ J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, J. JEŽOVITA, *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. prema European Values Study*, Zagreb, 2019., 32–33.

⁷⁶ *Messaggio del Santo padre Paolo VI ai giovani*. Dostupno na: http://www.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651208_epilogo-concilio-giovani.html (8. 12. 2020.).

Poslije gotovo pedeset godina papa Franjo upozorava na promjene u pastoralu mladih koje povezuje s promjenama u suvremenoj kulturi. »Pastoral mladih, u svom tradicionalnom obliku, također je na udaru društvenih promjena. Mladi često u običajnim strukturama ne nalaze odgovore na svoje nemire, potrebe, probleme i rane. Odrasli su dužni strpljivo ih slušati, razumjeti njihove nemire i zahtjeve, naučiti govoriti jezik koji oni razumiju.«⁷⁷ U prenošenju vjere slabi sociološka i obiteljska religija. U isto vrijeme rađa se i jedan pozitivan trend: religioznost i vjera postaju vlastiti izbor mladih. Vjernički identitet mladih danas je više nego prije plod izbora i osobnoga prijanjanja uz vjeru; vjera je njihov slobodni izbor. Prema riječima D. Hervieu-Légera, riječ je o temeljnom postulatu religioznosti u modernoj. »Autentični religiozni identitet je samo onaj koji je slobodno izabran.«⁷⁸ Među mladima se primjećuje oskudno povjerenje i distanciranost u odnosu na Crkvu. Mladi očekuju da se Crkva iznutra promijeni. F. Garelli, analizirajući odgovore mladih u kojima oni izražavaju svoje viđenje Crkve, ističe da je »slika Crkve (...) slika institucije koja gubi snagu i kontakt s današnjom mladom generacijom«⁷⁹. A. Castegnaro u knjizi *Fuori dal recinto*⁸⁰ pita smijemo li tvrditi da su mladi koji »napuštaju crkveno dvorište« izgubili i »antenu vjere«. »Biti izvan Crkve« znači li »biti nereligiozan«? Je li distanciranje od Crkve udaljavanje od Boga? Činjenica je da se jedan dio mladih udaljava od Crkve i to se ne može zanijekati, ali to ne znači da možemo govoriti o nereligioznosti mladih. Pitanje je zašto se mladi jednom udaljeni od Crkve više k njoj ne vraćaju. A. Castegnaro smatra da je razlog tomu što od Crkve ne dolazi nikakav poziv ili poticaj da se vrate. Otišli su i nitko ih više ne traži. Dovoljno je ovdje spomenuti slučaj krizmanika, od kojih većina nakon primanja sakramenta potvrde prekida s crkvenom praksom. Činjenica je da se tom problemu u Crkvi ne pridaje velika važnost. Mladi smatraju da bi, kad bi se ponovno i vratili u Crkvu, opet iznova slušali sadržaje i priče kojima nisu bili zadovoljni ni onda kad su ih »trebali ili morali slušati«. Oni su, kako ističe A. Castegnaro, »razočarani konzumenti«⁸¹ koje je teže vratiti nego pridobiti nove. Mladi drže da im župne zajednice više nemaju što dati jer većinu energije troše na katehezu za djecu. Velik broj mladih koji su primili sakramente kršćanske inicijacije nemaju nikakav ili imaju slab kontakt sa svojom župnom zajednicom. Taj problem susrećemo i u Hrvatskoj.⁸²

⁷⁷ EG, br. 105.

⁷⁸ D. HERVIEU-LÉGER, *Il pellegrino e il convertito. La religione in movimento*, Bologna, 2003., 103.

⁷⁹ F. GARELLI, *Piccoli atei crescono*, Bologna, 2016., 121.

⁸⁰ A. CASTEGNARO, G. dal PIAZ, E. BIEMMI, *Fuori dal recinto*.

⁸¹ *Isto*, 123.

⁸² B. V. MANDARIĆ, R. RAZUM, D. BARIĆ, *Religioznost zagrebačkih adolescenata*, Zagreb, 2019., 2018., 224. Prema istraživanju među zagrebačkim srednjoškolcima njih tek 12,4 % sudjeluje u molitvenim susretima, 11,8 % u sportskim aktivnostima, 11,7 % pomaže u župnom karitasu, 10,2 % je uključeno u župnu katehezu.

4.2. »MALA I VELIKA CRKVA«

Sliku o Crkvi mladi više ne oblikuju u obitelji ili župnoj zajednici, nego im je oblikuju mediji. U njihovoj slici o Crkvi ističu se hijerarhija, institucija, moć i materijalna dobra. Mladi, ističe A. Castegnaro, imaju dvije slike o Crkvi: »mala Crkva« (odnosi se na župu, na župnu zajednicu, druženja, prijatelje, župnika, animatore) i »velika Crkva« (institucija, Vatikan, materijalna dobra).⁸³ *Mala Crkva* kod mladih pobuđuje pozitivne osjećaje. U župi im je bilo lijepo, pozitivno, privlačno.⁸⁴ U vrjednovanju Crkve mladi ističu nekoliko dimenzija, među kojima prevladavaju one negativne. Tako Crkvu povezuju s centrom moći, bogatstvom, zatvorenosti, čuvaricom vrjednota i brdom propisa i zabrana.⁸⁵ U opisu Crkve mladi se najčešće koriste pojmovima: *stara, arhaična, izvan vremena, daleko od mladih*, koje interpretiraju kao nesposobnost Crkve da se prilagodi današnjem vremenu. Ali to ne znači da se Crkva mora odreći evanđeoske radikalnosti, ističu mladi. U takvoj Crkvi oni sebe ne vide kao protagoniste, o čemu govore crkveni dokumenti.⁸⁶ Stoga mladi prigovaraju kako su često u crkvenim slavljinama samo popratna *koreografija*.⁸⁷ Ipak, odaju priznanje Crkvi za njezino promicanje vrjednota, ali u isto vrijeme joj zamjeraju da u toj važnoj zadaći manje promiče život, a umnaža pravila. Crkva, smatraju mladi, postaje »brdo zabrana« – institucija koja stalno dopisuje neka nova pravila i zabrane. Prigovaraju Crkvi da ne uvažava slobodu i savjest pojedinca i da u njoj vlada »normativna hipertrofija«.⁸⁸

Mladi smatraju da Crkvi treba nuditi načela koja pomažu u življenju autentičnoga i osmišljenoga života; koja usmjeravaju i potiču; koja mogu osmisliti i obogatiti ljudski život, a sve ostalo treba prepusti vlastitom izboru i savjesti pojedinca. Analizirajući njihove primjedbe, može se zaključiti da mladi imaju potrebu slijediti tragove, ne samo obdržavati propisana pravila. Vraćajući se na sliku *male i velike Crkve*, moglo bi se reći da u očima mladih *velika Crkva* ugrožava *malu Crkvu*.

⁸³ A. CASTEGNARO, G. dal PIAZ, E. BIEMMI, *Fuori dal recinto*, 126.

⁸⁴ Vjerujem da se nitko od nas starijih tko je je pohađao župnu katehezu u župi ne sjeća što je tada učio, ali zajedništvo i druženje trajno su se usjekli u naša sjećanja. Upravo ta pozitivna sjećanja su u temeljima naše slike o Crkvi.

⁸⁵ A. CASTEGNARO, G. dal PIAZ, E. BIEMMI, *Fuori dal recinto*, 121–160.

⁸⁶ SVETI ZBOR ZA KLERIKE, *Opći katehetski direktorij*, Zagreb, 1972., br. 183 (= OKD); KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000., br. 89 (= ODK); DC, br. 245; IVAN PAVAO II., *Christifideles laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Zagreb, 1997., br. 46 (= ChL); EG, br. 105.

⁸⁷ A. CASTEGNARO, G. dal PIAZ, E. BIEMMI, *Fuori dal recinto*, 135.

⁸⁸ *Isto*, 145.

5. Kakav pastoral mladih trebamo danas?

Novi *Direktorij za katehezu* ističe da pastoral mladih treba biti animacija s ljudskim i misionarskim obilježjima.⁸⁹ Pastoral mladih zahtijeva nove stilove i nove strategije.⁹⁰ Cjelokupni pastoral mladih koji integrira liturgijsku, duhovnu, dogmatsku i moralnu formaciju oslanja se na dva temeljna pilastra: produbljivanje kerigme i rast u bratskoj ljubavi.⁹¹ Papa Franjo u *Christus vivit* upozorava da »mladi često u našim uvriješanim strukturama ne uspijevaju pronaći odgovor na svoje nemire i tjeskobe, svoje potrebe, probleme i rane«⁹². Jedan od pastoralnih imperativa u radu s mladima jest napuštanje shema i modela koji ne omogućuju ostvarivanje dijaloga s kulturom mladih. Papa Franjo ističe dvije linije djelovanja pastora mladih: traženje i rast.⁹³ U *Christus vivit* Papa posebnu pozornost pridaje prikladnom okruženju. To osobito vrijedi u današnjoj kulturi koja promiče izoliranost, osamljenost, iskorijenjenost i besmisao. Važno je da se mladi u crkvenim prostorima osjećaju kao doma. Područja rasta ostvaraju se u bogoslužju, molitvi, služenju, umjetnosti, glazbi, kulturi, jeziku, sportu, prirodi. Proces rasta vrlo je važan u životu i sazrijevanju mladih jer se nalaze u životnoj fazi u kojoj donose važne odluke, izbore koji će dati smjer na profesionalnom, emotivnom, društvenom i religioznom području.⁹⁴ Pastoral mladih mora poprimiti obilježje sinodalnosti – »ići zajedno«⁹⁵. Također se velika važnost pridaje zajedništvu. O tome osobito piše papa Franjo u *Evangelii gaudium*.⁹⁶ Papa smatra da je Crkva pozvana biti dom za mnoge i majka za sve narode.

Zaključak

Polazeći od pojedinih socioloških istraživanja religioznosti mladih, uočava se određena kriza. Mladi se susreću s ozbiljnim poteškoćama na putu vjere. *Instrumentum laboris*, *Christus vivit*, novi *Direktorij za katehezu* i različita europska istraživanja upozoravaju na porast broja nereligioznih mladih te o porastu ateizma i agnosti-

⁸⁹ DC, br. 252.

⁹⁰ ChV, br. 204.

⁹¹ DC, br. 253.; ChV, br. 213.

⁹² ChV, br. 202.

⁹³ Usp. *isto*, br. 209.

⁹⁴ Usp. S. MASSIRONI, A. SMERILLI, *L' adesso di Dio. I giovani e il cambiamento della Chiesa*, Milano, 2019., 8. Autori te knjige donose vlastito iskustvo sudjelovanja na Sinodi o mladima i daju neke važne pastoralne smjernice. Izdvojili su nekoliko ključnih izazova dajući im važno mjesto u novoj viziji pastora mladih: ekonomija, posao, seksualnost, izbor, jednakost, vjera, dom, Biblija, odrasli i korijeni.

⁹⁵ Vidi ChV, br. 206, 68. i 162.

⁹⁶ EG, br. 288.

cizma među mladima. Neke smo uzroke ranije naveli. Još jednom potrebno je istaknuti odgovornost obitelji i općenito odraslih, ali i jačanje generacijskoga lanca u prenošenju vjere.

U prenošenju vjere na mlade generacije presudnu i nezamjenjivu ulogu ima kršćansko svjedočanstvo roditelja – ono je temeljna karika u kršćanskom inicijacijskom lancu.

Stoga snažno i veoma realno zvuče riječi A. Mattea koje je uputio odraslima: »Odrasli su za milenijalce tražili sakramente vjere, ali bez vjere u sakramente; doveli su ih u crkvu, ali im nisu donijeli Crkvu, inzistirali su da mole i čitaju evanđelje, ali nisu s njima zajedno molili i čitali evanđelje, tražili su da pohađaju vjeronauk u školi, ali su religiju (vjeru) sveli samo na školski predmet, bez uključivanja u župu. Mladima je uskraćeno živo svjedočanstvo što znači 'biti odrastao vjernik'.«⁹⁷ To je, zapravo, jedan od ključnih razloga zašto se mladi sve više privikavaju živjeti bez Boga i bez Crkve. Stoga i ovaj članak možemo zaključiti apelom: U vremenu kada mladi više ne mogu računati na obitelj i društveni kontekst, učinimo sve kako bi se mladi osobno susreli s Isusom Kristom i Crkvom. Uostalom, to je temeljna zadaća svakoga pastoralna i kateheze, a posebno pastoralna mladih.

⁹⁷ A. MATTEO, *Tutti giovani, nessun giovane*, 33.

YOUTH, RELIGION, CHURCH

Changes in the Expression of Religiosity and Ecclesiology among Young People Today

Blaženka s. Valentina MANDARIĆ*

Summary: *Due to profound and constant social changes, the perception of young people, their attitudes towards religion and the Church is changing. The first chapter deals with the new understanding of young people and their integration into the world of adults. Young people today differ from their predecessors in terms of expectations and values. The second chapter analyzes social contexts, the impact of social change on the status of young people in society. The third chapter analyzes the relationship between young people and religion based on socio-religious research. There are indications of basic tendencies, typology and characteristics of a different religious identity being formed among young people. The fourth chapter deals with the problem of the growing number of young people moving away from the Church, the causes of distancing, and poor engagement in the parish community. The final chapter outlines the characteristics of youth pastoral care as a response to the current problems facing young people in the Church.*

Keywords: *youth, lifestyles, youth culture, values, religion, Church, youth pastoral care.*

* Full. Prof. Blaženka s. Valentina Mandarić, Ph.D., Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Vlaška ulica 38, P. O. box 432, 10000 Zagreb, Croatia, mandaric.blazenka@gmail.com